

Wyrok z 21 kwietnia 2004 r., [K 33/03](#)
BIOKOMPONENTY W PALIWACH

Rodzaj postępowania: kontrola abstrakcyjna Inicjator: Rzecznik Praw Obywatelskich	Skład orzekający: 5 sędziów	Zdania odrębne: 0
---	---------------------------------------	-----------------------------

Przedmiot kontroli	Wzorce kontroli
Obowiązek producentów paliw stosowania biokomponentów w ilościach określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów [Ustawa z 2 października 2003 r. o biokomponentach stosowanych w paliwach ciekłych i biopaliwach ciekłych: art. 12 ust. 1 i 6]	Wolność działalności gospodarczej Wolność jednostki Zasada proporcjonalności [Konstytucja: art. 20, art. 22, art. 31]
Wyłączenie dystrybutorów paliw ciekłych spod obowiązku specjalnego oznakowania określającego procentową zawartość biokomponentów [Ustawa jw.: art. 14 ust. 1]	Zasada proporcjonalności Wolność pozyskiwania informacji Ochrona konsumentów [Konstytucja: art. 31 ust. 3, art. 54 ust. 1, art. 76]
Kara pieniężna dla przedsiębiorców, którzy nie wprowadzili biokomponentów do obrotu albo wprowadzili je w mniejszej ilości niż przewidziana w rozporządzeniu [Ustawa jw.: art. 17 ust. 1 pkt 3]	Wolność działalności gospodarczej Zasada proporcjonalności [Konstytucja: art. 20, art. 22, art. 31 ust. 3]

Ustawa z 2 października 2003 r. – uchwalona z inicjatywy rządu – jest drugą próbą polskiego ustawodawcy ustanowienia i uregulowania systemu, który ma skłaniać producentów i dystrybutorów paliw płynnych do wytwarzania i oferowania użytkownikom pojazdów silnikowych benzyn oraz olejów napędowych zawierających składniki pochodzenia biologicznego (biokomponenty), uzyskiwane z przetworzenia nasion rzepaku, ziaren zbóż lub innych surowców rolniczych. Omawiany akt wszedł w życie 1 stycznia 2004 r. Poprzednia ustawa o podobnej treści, uchwalona 19 grudnia 2002 r., nie weszła w życie z powodu skutecznego weta prezydenckiego. Problem stosowania biokomponentów i sposobu transpozycji dyrektyw Wspólnoty Europejskiej w tej dziedzinie od początku był przedmiotem sporów politycznych oraz kontrowersji wśród ekspertów.

Uzasadnieniem rozwiązań przyjętych w ustawie było przede wszystkim dążenie do tworzenia nowych miejsc pracy w rolnictwie i jego otoczeniu, poprawy dochodów rolników przez zwiększenie popytu na nieżywnościowe produkty rolnicze oraz poprawy stanu środowiska naturalnego.

Mówiąc skrótowo o „biopaliwach”, często ma się na myśli wszelkie paliwa ciekłe zawierające biokomponenty. Dla ścisłości trzeba jednak zaznaczyć, że nazwę „biopaliwa ciekłe” omawiana ustawa odnosi jedynie do paliw o wyższym udziale biokomponentów (estrów lub bioetanolu), nie określając –

inaczej niż w przypadku „zwykłych” paliw ciekłych – górnych pułapów procentowego udziału biokomponentów.

Rzecznik Praw Obywatelskich nie zaskarżył całej ustawy, lecz trzy zawarte w niej regulacje częściowe, stanowiące, jego zdaniem, istotne ograniczenia wolności działalności gospodarczej lub niekorzystne z punktu widzenia ochrony konsumentów.

Przepis art. 12 ust. 1 zobowiązywał producentów do wprowadzania do obrotu, w każdym roku kalendarzowym, biokomponentów w ilościach określonych w rozporządzeniach Rady Ministrów, które miały być wydawane co roku na podstawie ust. 6 tego samego artykułu. Biokomponenty mogły być wprowadzane w trzech postaciach: jako składnik „zwykłych” paliw ciekłych, jako składnik biopaliw ciekłych oraz jako samoistne paliwa silnikowe (czysty bioetanol, czysty ester).

Według art. 14 ust. 1 ustawy „zwykłe” paliwa ciekłe z domieszką biokomponentów mogły być sprzedawane z nieoznakowanych dystrybutorów. Obowiązek sprzedawania z odrębnych dystrybutorów, w sposób umożliwiający identyfikację procentowej ilości biokomponentu, dotyczy jedynie biopaliw ciekłych *sensu stricto* (art. 14 ust. 2, nie zaskarżony w niniejszej sprawie).

Wreszcie w zakwestionowanym art. 17 ust. 1 pkt 3 przewidziana była administracyjna kara pieniężna dla przedsiębiorcy, który nie wprowadziłby do obrotu biokomponentów albo wprowadziłby je w ilości mniejszej niż przewidziana w rozporządzeniu. Kara ta stanowiłaby 50% wartości wprowadzonych do obrotu paliw ciekłych, biopaliw ciekłych i biokomponentów.

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich narzucenie producentom obowiązku wprowadzania do obrotu biokomponentów ogranicza wolność prowadzenia działalności gospodarczej w sposób niezgodny z art. 22 Konstytucji, ponieważ nie jest uzasadnione ważnym interesem publicznym, a przy tym nie są spełnione przesłanki określone w art. 31 ust. 3 Konstytucji (zasada proporcjonalności).

Wnioskodawca zakwestionował także wymuszanie zakupu przez konsumenta paliwa zawierającego biokomponenty, bez możliwości jakiegokolwiek wyboru, jako niezgodne z zasadami ochrony konsumentów wynikającymi z art. 76 Konstytucji. W szczególności Rzecznik zwrócił uwagę na to, że konsument nabywający „zwykłe” paliwa ciekłe (nie będące biopaliwami) jest pozbawiony informacji o procentowej ilości biokomponentów w nich zawartych, a zatem nie dysponuje podstawową wiedzą o produkcie będącym przedmiotem zakupu. Wnioskodawca dostrzegł w tym naruszenie wynikające z art. 54 ust. 1 Konstytucji prawa konsumenta do informacji o przedmiocie transakcji.

Wszystkie zakwestionowane przepisy utraciły moc obowiązującą z dniem ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw, to jest 12 maja 2004 r. W pozostałym zakresie ustawa pozostała w mocy. Istotne znaczenie ma również obowiązujący od 1 maja 2004 r. § 12 ust. 1 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 26 kwietnia 2004 r. w sprawie zwolnień od podatku akcyzowego, zwalniający od akcyzy biokomponenty przeznaczone do paliw ciekłych i biopaliw ciekłych, spełniające odpowiednie wymagania, oraz częściowo zwalniający z akcyzy paliwa ciekłe z zawartością biokomponentów.

ROZSTRZYGNIĘCIE

1. Art. 12 ust. 1 i 6 ustawy jest niezgodny z art. 20 i art. 22 w związku z art. 31 ust. 3 oraz jest niezgodny z art. 31 ust. 1 i 2 Konstytucji.

2. Art. 14 ust. 1 ustawy jest niezgodny z art. 54 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 76 Konstytucji.

3. Art. 17 ust. 1 pkt 3 ustawy jest niezgodny z art. 20 i art. 22 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

GŁÓWNE TEZY UZASADNIENIA

1. Związane z zasadą proporcjonalności kryterium „konieczności” dokonania ograniczeń wolności lub praw konstytucyjnych ze względu na wartości wskazane w art. 31 ust. 3 Konstytucji (bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowia i moralności publicznej, ochrona wolności i praw innych osób) oznacza w szczególności, że ustawodawca, chcąc osiągnąć założony cel, powinien wybierać najmniej uciążliwe środki doń prowadzące. Jeżeli ten sam cel można osiągnąć stosując środki w mniejszym stopniu ograniczające prawa i wolności, to zastosowanie środka bardziej uciążliwego stanowi wykroczenie ponad konieczność, o której jest mowa w cytowanym przepisie Konstytucji.
2. Zasada interpretacji prawa wewnętrznego w sposób przyjazny prawu europejskiemu, oparta na art. 91 ust. 1 Konstytucji, dotyczy w szczególności interpretacji konstytucyjnych wzorców kontroli sprawowanej przez Trybunał Konstytucyjny (w tym wypadku: zasad wolności gospodarczej i ochrony konsumentów).
3. Zakres swobody regulacyjnej ustawodawcy zwykłego w odniesieniu do ograniczenia wolności gospodarczej, nakreślenia jej granic, jak również sposobu rozumienia pojęcia „ważnego interesu publicznego”, o którym jest mowa w art. 22 Konstytucji, wymaga oceny uwzględniającej fakt uczestnictwa Polski w zintegrowanym wspólnym rynku europejskim. Ma to w szczególności konsekwencje dla konstytucyjnej oceny zjawiska dyskryminacji *à rebours* – obowiązywania tylko w stosunku do podmiotów krajowych ograniczeń wolności gospodarczej, których stosowanie do podmiotów zagranicznych z obszaru Unii Europejskiej jest wykluczone przez prawo wspólnotowe. Chociaż tego rodzaju dyskryminacja, godząca w podmioty krajowe, jest obojętna z punktu widzenia prawa wspólnotowego, to ochrona przed taką dyskryminacją jest konstytucyjnym zadaniem władz krajowych.
4. Zarzuty stawiane przez wnioskodawcę przepisom art. 12 ust. 1 i 6 i art. 17 ust. 1 pkt 3 ustawy powinny być rozpatrywane łącznie (zob. tezy 5-10). Wynika to z faktu, że ustawodawca w art. 12 nałożył na przedsiębiorców pewne obowiązki, w art. 17 ust. 3 ustanowił zaś sankcję za ich nieprzestrzeganie.
5. Ustawowe upoważnienie w art. 12 ust. 6 jest niejasne i może być interpretowane dwojako. Według jednej interpretacji każdy litr paliwa dostępny na stacji benzynowej musi zawierać określoną w rozporządzeniu ilość biokomponentów. Według drugiej interpretacji ustalone limity dotyczą rocznej produkcji „globalnej”, a ustawodawca nie przesądza, że każde wprowadzane do obrotu paliwo wytworzone przez danego producenta musi zawierać określony udział biokomponentu. Uwzględniając zgodne stanowisko wszystkich uczestników w niniejszej sprawie, Trybunał Konstytucyjny w ocenie badanego przepisu

przyjmuje tę drugą (bardziej liberalną) wykładnię. Nawet jednak przy takiej interpretacji trzeba dojść do wniosku, że ustawodawca, zobowiązując producentów do stosowania biokomponentów w ilości proporcjonalnej do ogółu paliwa wprowadzanego do obrotu, albo narzucił im zmianę lub uzupełnienie profilu produkcji, albo nałożył na nich obowiązek zawierania określonych umów cywilnoprawnych z wytwórcami biokomponentów (por. art. 12 ust. 3 ustawy). W ten sposób ustawodawca w sposób arbitralny uniezależnił podjęcie produkcji określonych towarów przez samodzielne podmioty gospodarujące od jakichkolwiek oszacowań zainteresowania klientów, a tym samym skrajnie ograniczył możliwości decyzyjne producentów. Znając poważne zastrzeżenia co do walorów użytkowych paliw z biokomponentami, ustawodawca uznał jednocześnie za stosowne wymuszenie popytu na takie paliwa, pozbawiając w istocie klientów możliwości wyboru. Ów brak wyboru wynika z faktu, że wobec ujawnianego w sondażach braku zainteresowania biopaliwami czy biokomponentami producenci cały nakazany prawem „udział” biokomponentów będą zmuszeni dodać do paliw ciekłych. Tym samym w praktyce powstaje dwójaki przymus: po stronie producentów – wprowadzania na co do zasady wolny rynek określonego towaru, zaś po stronie konsumentów – nabycia tego towaru, nawet wbrew ich woli.

6. Zasadniczy cel dyrektywy 2003/30/WE Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia 8 maja 2003 r. w sprawie wspierania użycia w transporcie biopaliw lub innych paliw odnawialnych, z którą związana jest badana ustawa polska, wynika już z samego tytułu tej dyrektywy: chodzi o promowanie użycia biopaliw w transporcie, a nie o jego wymuszenie. Również analiza przepisów dyrektywy prowadzi do wniosku, że jej implementacja nie daje możliwości ustanowienia w porządku wewnętrznym nakazu stosowania biopaliw. Nie można przyjąć, że zmiana celu dyrektywy – z promocji na przymus używania biopaliw – stanowi jej „doprecyzowanie” w porządku wewnętrznym, mieszczące się w ramach swobody implementacyjnej państwa. Takie rozumowanie jest, po pierwsze, niezgodne z zasadami implementacji do wewnętrznego porządku prawnego dyrektyw jako źródeł prawa wspólnotowego, a po wtóre – sprzeczne z treścią samej dyrektywy która wskazuje, że wewnętrzna polityka krajów promująca użycie biopaliw nie może ograniczać swobodnego przepływu paliw.
7. Stosowanie zakwestionowanej regulacji do wszystkich producentów (sprzedawców) – nie tylko krajowych, ale i zagranicznych, w tym działających w innych państwach UE – oznaczałoby niezgodne z europejskim prawem wspólnotowym ograniczenie swobody przepływu towarów między państwami UE. Z punktu widzenia prawa wspólnotowego sytuacja taka stanowiłaby przykład zastosowania przez ustawodawcę krajowego ograniczeń przy wykorzystaniu „środka o skutku równoważnym” do ograniczeń ilościowych w imporcie, co jest *expressis verbis* zakazane w art. 28 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską. Wprawdzie ograniczenia takie wolno wyjątkowo stosować, jednak dopuszczalne jest to tylko z przyczyn wskazanych w art. 30 Traktatu, przy czym skorzystanie z tej możliwości, wymagające specjalnej procedury dla ustanowienia wyjątku, nie może stanowić środka arbitralnej dyskryminacji ani ukrytych ograniczeń w handlu. W świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich niedopuszczalne jest ustanawianie w prawie wewnętrznym ograniczeń utrudniających dostęp do danego rynku krajowego towarom nie odpowiadającym cechom czy składowi jakościowemu, które są określane w aktach prawa krajowego w celach protekcjonistycznych. Z kolei stosowanie badanej regulacji tylko do producentów (sprzedawców) polskich – skoro ustawodawcy w innych państwach UE nie ustanowili podobnych obowiązków – prowadziłoby do dyskryminacji *à rebours* (por. tezę 3). Skoro więc, ze względu na zasadę kraju pochodzenia (konsekwencja art. 28 i 30 Traktatu), nie można poddać paliw wyprodukowa-

nych za granicą i wprowadzanych na polski rynek rygorom nałożonym przez badaną ustawę na polskich producentów, to nie sposób uznać, że wiążące tych ostatnich ograniczenia są zgodne z „ważnym interesem publicznym”, o którym mowa w art. 22 Konstytucji.

8. Tworzenie miejsc pracy musi stanowić element polityki państwa, o którym mowa w art. 65 ust. 5 Konstytucji. Nie istnieje jednak konstytucyjne podmiotowe prawo do zatrudnienia, które na gruncie zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3) uzasadniałoby ograniczenie praw producentów i konsumentów ze względu na konieczność „ochrony praw i wolności innych osób”. Ponadto w świetle art. 65 ust. 5 polityka państwa nie powinna prowadzić do zmniejszania liczby miejsc pracy ze względu na nadmierne krępowanie przedsiębiorczości i utrudnianie elastycznego zatrudniania w sektorze niepublicznym.
9. Nie należy do konstytucyjnych obowiązków państwa zapewnienie wszystkim obywatelom, a rolnikom w szczególności, odpowiednio wysokich, satysfakcjonujących ich zarobków.
10. Z powodów, o których mowa w tezach 8 i 9, nie można uznać, że badana regulacja, ograniczająca wolność działalności gospodarczej, jest konieczna w państwie demokratycznym dla ochrony praw innych osób w rozumieniu art. 31 ust. 3 Konstytucji.
11. Trybunał Konstytucyjny nie jest powołany do wydania werdyktu w sporze o to, jaki wpływ będzie mieć produkcja i używanie biokomponentów na środowisko naturalne. Zważywszy jednak, iż kwestia ta nie przedstawia się jednoznacznie wobec zróżnicowanych opinii, nie sposób uznać, że w rozumieniu art. 31 ust. 3 Konstytucji przewidziane w badanej regulacji ograniczenia wolności gospodarczej są konieczne w demokratycznym państwie ze względu na ochronę środowiska.
12. Chociaż art. 76 Konstytucji sam w sobie nie statuuje prawa podmiotowego, to jednak formułuje on określone obowiązki państwa, które muszą znaleźć odpowiednią konkretyzację w ustawach zwykłych.
13. Do założeń nowoczesnej ochrony konsumenta, realizowanej w warunkach europejskiego wspólnego rynku, należy przejrzystość, jawność, rzeczywista dostępność jasnej, pełnej i zrozumiałej informacji handlowej. Konsument nie musi się o niezbędną informację w szczególny sposób ubiegać, lecz powinna ona być mu udostępniona. Zwornikiem konstytucyjnym prawa konsumenta do bycia poinformowanym jest art. 54 ust. 1 Konstytucji. Nietrafne byłoby redukcje tego przepisu, zwłaszcza w zakresie „pozyskiwania informacji”, tylko do tradycyjnie pojętego uczestnictwa w dyskursie politycznym. Jednostka występuje bowiem w społeczeństwie w wielu rolach społecznych, a jedną z nich jest rola konsumenta. Z tego więc punktu widzenia art. 54 Konstytucji stanowi gwarancję realizacji art. 76 Konstytucji w zakresie ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.
14. Dopuszczenie, w art. 14 ust. 1 ustawy, do obrotu paliwami ciekłymi bez oznakowania określającego procentową zawartość biokomponentów – inaczej niż w przypadku biopaliw (por. ust. 2 tego samego artykułu) – oznacza, że jedynie w przypadku tych drugich nabywcy mieliby świadomość, jaki jest udział biokomponentu w oferowanym im paliwie. Podobnej świadomości nie mogliby mieć nabywcy paliw ciekłych, czyli w praktyce zdecydowana większość użytkowników paliw silnikowych. Skoro bowiem producenci nie noszą się z zamiarem szybkiego oferowania biopaliw, to cały narzucony im udział biokomponentów musieliby zawrzeć w paliwach ciekłych, zaś uprzywilejowane traktowanie biokomponentów w przepisach o podatku akcyzowym będzie ich skłaniać do przekracza-

nia minimów określonych na podstawie badanej ustawy. W świetle wspomnianych wyżej standardów ochrony konsumentów uzasadniony jest wniosek o niezgodności art. 14 ust. 1 ustawy z wzorcami kontroli wskazanymi w punkcie 2 sentencji.

15. Niniejszy wyrok nie rozstrzyga o samej idei promowania używania paliw z dodatkiem biokomponentów. Nie można wykluczyć możliwości ani zasadności produkcji i obrotu takimi paliwami, jednak z racji konstytucyjnych nie może się to odbywać na zasadzie przymusu produkcji ani przymusu zakupu.

Przepisy Konstytucji oraz Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (TWE)

Konstytucja

Art. 20. Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 22. Ograniczenie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny.

Art. 31. 1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.

2. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.

3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 54. 1. Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.

2. Cenzura prewencyjna środków społecznego przekazu oraz koncesjonowanie prasy są zakazane. Ustawa może wprowadzić obowiązek uprzedniego uzyskania koncesji na prowadzenie stacji radiowej lub telewizyjnej.

Art. 65. [...] 5. Władze publiczne prowadzą politykę zmierzającą do pełnego, produktywnego zatrudnienia poprzez realizowanie programów zwalczania bezrobocia, w tym organizowanie i wspieranie poradnictwa i szkolenia zawodowego oraz robót publicznych i prac interwencyjnych.

Art. 76. Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa.

Art. 91. 1. Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy.

2. Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową.

3. Jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami.

TWE

Art. 28. Ograniczenia ilościowe w przywozie oraz wszelkie środki o skutku równoważnym są zakazane między Państwami Członkowskimi.

Art. 30. Postanowienia artykułów 28 i 29 nie stanowią przeszkody w stosowaniu zakazów lub ograniczeń przywozowych, wywozowych lub tranzytowych, uzasadnionych względami moralności publicznej, porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego, ochrony zdrowia i życia ludzi i zwierząt lub ochrony roślin, ochrony narodowych dóbr kultury o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej, bądź ochrony własności przemysłowej i handlowej. Zakazy te i ograniczenia nie powinny jednak stanowić środka arbitralnej dyskryminacji ani ukrytych ograniczeń w handlu między Państwami Członkowskimi.